

SOSTEn kärkitavoite: Vähennetään köyhyyttä, alennetaan sairastamisen hintaa ja selkeytetään sosiaaliturvajärjestelmää

SOSTE korostaa:

Suomen on määrätietoisesti vähennettävä köyhyyttä

- Suomen tulee muuttaa köyhyyden vähentämisen toimintasuunnitelmansa konkreettisiksi toimiksi, jotta köyhyyden vähentämisen tavoite saavutetaan. Suunnitelmassa listattuja indikaattoreita on seurattava ja varmistettava, että köyhyys todella vähenee.
- Perusturvan on riitettävä kohtuulliseen toimeentuloon. Kohtuuttomasti samoille ihmisryhmille kumuloituvia sosiaaliturvan leikkauksia on peruttava. Esimerkiksi työttömyysturvan ja asumistuen suojaosien poisto tulee heikentämään työllisyyttä, kun osa-aikatyön tekeminen vähenee. Nämä suojaosat on palautettava. Indeksijäädyksistä on luovuttava vuoden 2025 alusta lähtien.
- Sosiaaliturvan tulee kyetä reagoimaan joustavasti ja nopeasti erilaisten yhteiskunnallisten muutosten ja odottamattomien tapahtumien keskellä.

Sosiaaliturvajärjestelmää on selkeytettävä

- Sosiaaliturvauudistusta on jatkettava niin, että järjestelmästä tehdään ihmisten näkökulmasta selkeä ja sujuva niin, että kaikki tukiin oikeutetut saavat etuuden helposti ja ilman viivästyksiä. Yhden hakemuksen malli ja etuusehdotus on otettava käyttöön tällä vaalikaudella.
- Uusi yleistuki tulee toteuttaa niin, että se selkeyttää etuusjärjestelmää, vähentää eri etuuksien väliinputoamisia sekä joustavoittaa etuuden ja tulojen yhteensovittamista. Etuuden tason on oltava riittävä ja alaikäisten huoltovastuu on huomioitava. Yleistuen valmistelussa parlamentaarisuudesta on pidettävä kiinni, jotta sosiaaliturvan kehittämisen suunta pysyy yli vaalikausien johdonmukaisena ja ennakoitavana.
- Järjestöt on otettava mukaan uudistusten valmisteluun. Järjestöjen kautta saadaan tärkeää tietoa eri ihmisryhmien kokemista etuusjärjestelmän haasteista ja uudistusten vaikutuksista heihin.

Sairastuneiden ja paljon palveluja tarvitsevien kokonaismaksutaakka ei saa kasvaa

- Sairastamisen, palveluiden ja hoivan kustannukset eivät saa johtaa siihen, että ihminen ei saa tarvitsemiaan palveluita. Asiakasmaksuja ei tule korottaa, eivätkä lääkkeiden käyttäjien kokonaiskulut saa kasvaa.
- Asiakasmaksujen alentamista ja perimättä jättämistä tulee helpottaa nykyisestä. Byrokratian vähentämiseksi ja ihmisten oikeusturvan varmistamiseksi maksut tulee huojentaa automaattisesti pienituloisilla ja perusturvan varassa elävillä, kuten toimeentulotukea ja takuueläkettä saavilta. Myös tasasuuruisia terveydenhuollon maksuja tulisi huojentaa.
- Lääkkeiden vuosiomavastuun ositus on toteutettava hallituskauden aikana, jotta alkuvuodelle kasaantuvat lääkekulut eivät rasita kohtuuttomasti sairastuneiden taloutta.
- Palvelu-, matka- ja lääkemaksukatot on yhdistettävä yhdeksi maksukatoksi ja yhteisen maksukatoton taso sidottava takuueläkkeen tasoon.

Riittävä sosiaaliturva luo yhteiskunnallista vakautta esimerkiksi vahvistamalla tasa-arvoa, tasaamalla erilaisia yhteiskunnallisia riskejä ja ehkäisemällä ylisukupolvista köyhyyttä. Toimiva ja ihmisarvoisen elämän takaava etuusjärjestelmä sekä oikea-aikaisesti annetut palvelut parantavat ihmisten toimintakykyä ja helpottavat työmarkkinoille osallistumista, mikä kasvattaa myös kansantuloa. Jos taas palveluihin ja hoitoon ei hakeuduta

oikea-aikaisesti korkeiden asiakasmaksujen vuoksi ja lääkkeet jäävät ostamatta, kasvattaa se entisestään sosioekonomisten ryhmien välisiä terveyseroja. Tämä lisää sosiaali- ja terveyssektorin menoja, kun tarve kalliimpiin palveluihin kasvaa.

Taloudellisten kustannusten ennaltaehkäisy ja hyvinvointi-investoinnit rakentavat pitkäjänteisesti kestävää taloutta. Toimiva sosiaaliturva vähentää kalliimpien korjaavien sosiaali- ja terveyspalveluiden käyttöä, pitkittynyttä toimeentulotuen käyttöä ja muita menoja, joita syntyy sosiaalisten ongelmien hoidosta.

Tarvitaan tehokkaita toimia köyhyyden vähentämiseksi

Suomessa elää köyhyys- tai syrjäytymisriskissä 873 000 ihmistä eli noin 16 prosenttia väestöstä (2022). Pienituloisia oli noin 730 000. Pienituloisessa perheessä eli noin 118 900 lasta.

Sosiaaliturvaan kohdistuu tällä hallituskaudella mittavia leikkauksia. Useiden etuuksien indeksit on jäädytetty vuosille 2024–2027 ja lisäksi leikkauksia on tehty muun muassa asumistukeen ja työttömyysturvaan. SOSTEn laskelmien perusteella sosiaaliturvaan kohdistuvien leikkausten ja indeksijäädytysten kumuloituvat vaikutukset ihmisille ovat suuria ja tulevat lisäämään köyhyyttä. Pienituloisten määrä lisääntyy vuonna 2024 noin 68 000 henkilöllä, joista lapsia on noin 17 000. Toimeentulotuen varaan putoaa 65 000 ihmistä.

SOSTE korostaa, että päätösten kokonaisvaikutuksia olisi arvioitava huolellisesti aina, kun sosiaaliturvaan tai sosiaali- tai terveyspalveluihin tehdään muutoksia.

Suomi on sitoutunut osana Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin toimeenpanoa vähentämään köyhyys- tai syrjäytymisriskissä olevien määrää 100 000 henkilöllä vuoteen 2030 mennessä. Määrästä kolmasosan on oltava lapsia. Tavoitteeseen pääsemiseksi on laadittu toimintasuunnitelma.

Sosiaaliturvan riittävä taso on keskeinen väline köyhyyden vähentämisessä. Perusturvan riittävyden arviointi osoittaa, että Suomen perusturvaetuudet yhdessä asumistuen kanssa eivät riitä kattamaan viitebudjettien mukaista kulutustasoa takuueläkettä lukuun ottamatta. Viitebudjetit määrittelevät kuinka paljon aivan välttämättömiin menoihin tarvitaan rahaa. Myös Euroopan neuvoston sosiaalisten oikeuksien komitea on useasti todennut Suomen perusturvan tason olevan liian alhainen ja rikkovan kansainvälisiä sopimuksia.

Sosiaaliturvajärjestelmä kaipaa selkeyttämistä

Suomalainen sosiaaliturva on monimutkainen etuuksien, verotuksen ja palvelujen sekä palveluista maksettavien asiakasmaksujen kokonaisuus. Ihmiset kokevat sen vaikeasti ymmärrettävänä ja byrokraattisena. Etuushakemuksiin tarvitaan paljon liitteitä ja samoja papereita joudutaan toimittamaan usealle taholle. Omia oikeuksia voi olla vaikea ymmärtää, eikä tuen tarvitsija välttämättä osaa tai kykene anomaan kaikkia etuuksia, joihin hän on oikeutettu.

Ihmisen on myös mahdollista pudota eri etuuksien väliin, kun hänen elämäntilanteeseensa sopivaa etuutta ei löydy. Pienten ansiotulojen vaikutuksia etuuksiin on vaikea arvioida ennakolta. Etuuksiin ei usein ole kytketty palveluja. Kun palvelut eivät tue riittävästi ihmisten toimintakykyä ja kuntoutumista, ihmiset jäävät pitkäaikaisesti etuusjärjestelmän varaan.

Sairastuneiden ja paljon palveluja tarvitsevien maksuja tulee pikemminkin keventää

Suomessa asiakasmaksut ja lääkkeiden omavastuuosuudet ovat Pohjoismaihin ja moniin muihin Euroopan maihin verrattuna korkeat. Vaikka noin puolet suomalaisista maksaa vuoden aikana asiakasmaksuja, kasaantuvat maksut pienelle osalle väestöstä. Kymmenesosa tasasuuruksia maksuja maksaneista asiakkaista maksaa lähes puolet kaikista tasasuuruksista asiakasmaksuista. Asiakasmaksuja maksavat eniten iäkkäät, huono-osaiset ja pienituloiset, koska he sairastavat enemmän ja heidän palvelutarpeensa ovat suuremmat.

Asiakasmaksut ovat regressiivisiä, eli pienituloiset ihmiset maksavat tuloihinsa nähden palveluista suhteessa enemmän.

Hyvinvointialueiden asiakasmaksujen huojentamiskäytännöt ovat vaihtelevia ja huojennuksen hakeminen asiakkaan kannalta monimutkaista. Kun rahat eivät riitä, ihmiset joutuvat turvautumaan toimeentulotukeen, pikavippeihin tai tinkimään tarpeenmukaisista palveluista ja hoidosta.

Kolmasosa terveyspalvelujen ja lähes puolet sosiaalipalvelujen käyttäjistä kertoo korkeiden maksujen estävän palvelun tai hoidon saantia. Joka viides suomalainen on säästänyt lääkkeitä, palveluista tai hoidosta. Noin joka neljäs pitkäaikaissairas tinkii muista välttämättömistä menoista, kuten ruuasta, lääkkeiden vuoksi ja viidesosa asiakasmaksujen vuoksi.

Asiakasmaksut johtavat monissa tapauksissa ulosottoon: vuonna 2023 noin 440 000 julkisista sosiaali- ja terveyspalveluista ja varhaiskasvatuksesta perittyä asiakasmaksua päätyi ulosottoon. Määrä on noin kaksinkertaistunut 2010 luvun alusta.

Lisätietoja:

Erytisasiantuntija Anna Järvinen, anna.jarvinen@soste.fi, p. 050 586 5677 (sosiaalityrva)

Edunvalvontapäällikkö Anne Perälähti, anne.peralahti@soste.fi, p. 050 411 1734 (asiakasmaksut)